

vaş'ında öldürülmüş olan başkumandan Rüstem'in kardeşi Hurrezâd idi.

Düşmanın hazırlıklarını öğrenen Irak cephesi başkumandanı Sa'd b. Ebû Vakkâs, nasıl hareket edeceğini bir mektupla Halife Hz. Ömer'e sordu. Halife verdiği cevapta kendisinin yerinde kalmasını ve onların üzerine bir ordu göndermesini emretti. Bunun üzerine Sa'd b. Ebû Vakkâs 12.000 kişilik bir orduyu, yeğeni Hâşim b. Utbe b. Ebû Vakkâs'ın (bazı kaynaklarda Amr b. Mâlik) kumandasında Celûlâ'ya sevketti.

Sağ kola Hucr b. Adî el-Kindî'yi, süvarilerin başına Amr b. Ma'dikerib'i, piyadelerin başına da Tuleyha b. Huveylid'i getiren Hâşim Celûlâ'yı kuşattı. Savaş için ciddi hazırlık yapmış olan Sâsânî askerleri siperlerinden çıkarak âni baskınlarla İslâm ordusuna saldırıyorlar, sonra da geri çekiliyorlardı. Çok şiddetli çarpışmalardan sonra müslümanlar büyük bir hamle ile Sâsânî ordusunu mağlûp ettiler ve birçok ganimet ele geçirdiler. Ordusunun Celûlâ'da bozguna uğradığını öğrenen Yezdicerd Hulvân'dan ayrılarak Rey'e gitmek mecburiyetinde kaldı. Hâşim b. Utbe askerlerinin bir kısmını düşmanı takibe gönderdi; kendisi de Hulvân'a girdi.

Seyf b. Ömer'in Taberî tarihindeki rivayetleri başta olmak üzere bazı tarihçiler Celûlâ Savaşı'nın 16 yılı Zilkade ayı başında (24 Kasım 637) meydana geldiğini kaydederken Halife b. Hayyât bu muharebeyi 17 yılı olayları arasında anlatır. Ayrıca Seyf'in 17 yılına ait bir rivayeti yanında 19 yılını zikreden bir başka haberini de nakleder.

Celûlâ Savaşı'yla müslümanlar bir taraftan bu şehri ve Hulvân'ı ele geçirirken diğer taraftan da Kâdisiye'den sonra Sâsânîler'e büyük bir darbe daha vurmak suretiyle Dicle Sevâdi'ndeki bölgelerin fethini tamamlama imkânını elde etmişlerdir.

Selçuklu Sultanı Melikşah'ın (1072-1092), bugün Kızılribât İstasyonu'nun bulunduğu yerde kervansaray olarak da kullanılmak üzere yaptırdığı ribât* (Ribât-ı Celûlâ) kervanların uğrak yeri olmuştur (Hamdullah Müstevfî, s. 165).

İfrîkiye'de (Tunus) Kayrevan'a yaklaşık 38 km. uzaklıkta Celûlâ adlı bir başka tarihî şehir daha vardır. Muâviye b. Hudeyc'in ordusunda bulunan Abdülmelik b. Mervân tarafından Muâviye b. Ebû Süfyân'ın hilâfeti sırasında fethedilen ve

bugün harabe halinde olan şehir Aynicelûlâ diye bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Halife b. Hayyât, *Târîh* (Zekkâr), s. 127-129; İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (Torrey), s. 192-193; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 182, 451; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 377, 379, 383, 402, 432; Dineverî, *el-Ahbarü't-tuvâl*, Kahire 1330, s. 128-129; Ya'kübi, *Târîh*, II, 141; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 2457-2473, 2579; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 156; a.m.f., *el-Müşterik*, s. 106; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 69-71; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XIX, 230-233; Müstevfî, *Nüzhetu'l-kulûb* (Strange), s. 165; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1966, s. 62, 80; Hudarî, *Muḥâdarât* (Emeviyye), I, 215-216; Abdülazîz es-Seâlibî, *Târîhu Şimâli İfrîkiyye* (nşr. Ahmed b. Milâd — Muhammed İdrîs), Beyrut 1407/1987, s. 39-40; M. Streck, "Celûlâ", *IA*, III, 66-67; a.m.f., "Djalûlâ", *EI*² (Fr.), II, 417.

MUSTAFA FAYDA

CELVET

(جلوة)

Sâlikin benliğinden arınmış ve ilâhî vasıflarla bezenmiş olarak halvetten çıkıp insanlara karışması anlamına gelen bir tasavvuf terimi.

Sâlikin belli bir süre için toplumu terk ederek inzivaya çekilmesi, bu süre içinde kötü huylarını bırakıp iyi huylar edinmeye çalışması halvet, bu işi başardıktan sonra toplum hayatına dönmesi celvettir. Celvet halindeki kulda benlikten eser kalmadığı için fiilleri Hak'a nisbet edilir ve bunun mümkün olduğuna, "Atığında sen atmadın, ancak Allah attı" (el-Enfâl 8/17) meâlindeki âyet delil gösterilir.

Halk ile iyi münasebet kurmaya (celvet) ihtiyaç duyan bir sūfî mutlaka Hak ile sağlam bir halvete sahip olmalıdır. Ancak bu sayede celveti halvetinin himayesinde olabilir. O zâhirde halk, bâtında ise Hak iledir. Celvette iken halvette, halvette iken celvettedir; celveti halvetine, halveti celvetine engel değildir. İlk sūfîlerin "kevn-bevn" dedikleri bu hal daha sonraları celvet-halvet deyimiyile ifade edilmiştir. Nakşibendîler "halvet der-encümen" (halk içinde Hak ile olma) ifadesini aynı anlamda kullanmışlardır.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye göre insan nerede olursa olsun görür ve görülür (şâhid ve meşhûd) bir halde bulunduğundan bir bakıma halvet mümkün değildir. Gerçek halvet kulun kendi vücudunun Allah'a ait olduğunu bilerek benliğinden sıyrılması ve âlemde zâhir olan her şeyin Allah olduğunu anlamasıdır. Bu id-

rake ulaşan bir kimse her yerde ve her şeyde tecelli eden Allah'ı göreceğinden celvette iken bile halvettedir. Esasen bu mertebede celvette halvet aynı şeydir. Bununla beraber İbnü'l-Arabî celvetin daha üstün bir hal olduğunu söyler. Sü-lûk ehli varlık âleminde görülen çoklukla (kesret) perdeli olduklarından halveti tercih ederler; birliğe (vahdet) ulaşan ârifler ise celvet-halvet ayrımından bahsetmez, halvette olmak için toplum hayatını terketmezler. Onlar celveti değil halveti terkederler.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, "celvet" md.; *el-Mu'cemü's-sûfi*, "teḥallî" md.; Sühreverdî, *Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 542; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 201, 638.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

CELVETİYYE

(الجلوئية)

Bayramiyye tarikatının Aziz Mahmud Hüdâyî (ö. 1038/1628) tarafından kurulan bir kolu.

Tasavvufta ilk dönemlerde bir meşrep ve makam adı olan halvet* ve celvet*, daha sonra birer tarikat adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bir Celvetî şeyhi olan İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725), Celvetiyye'nin ilk defa İbrâhim Zâhid-i Geylânî'den (ö. 690/1291) zuhur ettiğini söyler. Ancak Celvetiyye tarikatı olarak Aziz Mahmud Hüdâyî zamanında teşekkül etmiştir. Bazı müellifler Celvetiyye'nin İbrâhim Zâhid-i Geylânî'nin devrinde "hilâlî", Üftâde (ö. 988/1580) zamanında "ay", Hüdâyî döneminde "dolunay" durumunda bulunduğunu ifade ederler (Bursevî, *Silsile-i Celvetiyye*, s. 63).

Esas itibarıyla Halvetiyye'nin bir kolu olan Celvetiyye'nin silsilesi, İbrâhim Zâhid-i Geylânî'de aynı tarikatın kollarından Zâhidiyye, Safiyyüddîn-i Erdebîlî'de (ö. 735/1334) Safeviyye, Hacı Bayrâm-ı Velî'de (ö. 833/1429-30) Bayramiyye ile birleşmektedir. Tarikatın kurucusu Aziz Mahmud Hüdâyî'nin şeyhi Üftâde'nin Sünbül Sinan'a, kendisinin de Nüreddinzâde ve Kerîmüddin Halvetî gibi Halvetî ricâline mensup olmaları, Celvetiyye'nin Halvetiyye ile ilgisini ortaya koymaktadır. Nitekim Hüdâyî de, "Bizim tarikimiz hem Halvetî hem Celvetî'dir" diyerek tarikatının Halvetiyye ile iç içe olduğuna işaret eder. Öte yandan Celvetiyye'nin Bayramiyye ile doğrudan ilgisi vardır.